

Определбата за темата: "Пиринска историска вистина" е фундирана врз три непокорливи историски вистини: првата е раскинувањето, односно поделбата на живото тло на Македонија од страна на четирите соседни балкански држави (Бугарија, Србија, Грција и Албанија) и спроведувањето на политиката на невидена денационализација и асимилација врз македонскиот народ во поделените делови. Второ, по Втората светска војна, односно по историското Собрание на АСНОМ и прокламирањето за прв пат во својата историја на слободна македонска држава, Македонците во трите поделени и окупирани делови, се најдоа во позиција постојано да копнеат и тежнеат за присоединување кон слободна Република Македонија, и трето, она што се постигна по 9 септември 1944 година во тогашна Отечествено-фронтуска Бугарија на чело со Георги Димитров, претставуваше значаен историски чекор не само за признавањето на македонскиот национален идентитет на Македонците во Пиринскиот дел на Македонија, туку и организирана активност и работа за негово присоединување кон НР Македонија... (од авторот).

Мишо Китановски

ПИРИНСКА ИСТОРИСКА ВИСТИНА

НИЕ - ЕДИНСТВЕНА ДРЖА СЕ ГРАНИЧИ САМА

Разговорот го водеше:
Жаклина МИТЕВСКА

☀ Господине Китановски, позната е Вашата заложба за афирмација на непопрекливиот идентитет на Македонците и нивните национални права во "окупираниите" македонски делови, во кои го немаат она што им следува како национално малцинство. Во таа насока е и Вашата најнова книга "Пиринска историска вистина", која го обработува точно ова прашање?

КИТАНОВСКИ: На историјата добро и отповеќе ѝ е познато дека Македонија е единствената европска земја, која се граничи сама со себе. Тоа е резултат на големата историска, а јас би рекол и библиска неправда, која го снајде македонскиот народ и македонската земја која, за жал, беше раскината на четири (а не на три, како што пишувавме) делови. Точно ова е поттикнувачкото да се види што работат и како живеат нашите браќа во соседните држави, кои по игра на неправдата ги окупирале, односно

откинале тие делови. Лесно ни е нам, си имаме своја слободна татковина - Република Македонија, своја држава, а како им е ним?! Се сеќавате ли, воопшто на еден Сократ Маркудов, храбар борец

и човек, кој во плурализмот кажуваше за своите страдања како Македонец во бугарските затвори или, пак, на Крум Монеv, којшто повеќе од дваесет години минал во казамати, ама засекогаш Македонија му останала негова

потпора... Оттука, малку ќе ве поправам, Македонците во Пиринскиот и во Егејскиот дел на Македонија и во македонскиот дел под Албанија, не се малцинство, туку напротив тие се народ на своите родни историски огништа, со цркви и со гробишта. Сите други се дојденци и окупатори... Затоа, според мене, ние не бараме права за македонскиот народ во тие делови, зашто тие и онака им припаѓаат, туку само доследно спроведување на европските и на светските стандарди за почитување на прокламираните и прифатени човекови права. Ништо повеќе и ништо помалку. Во исто време, би било илузија да верувам дека тоа е лесно остварливо, ама сепак е - остварливо, и тоа, сакале или не, тоа овие држави ќе мора да го направат, да го реали-

"ЕВРОПСКАТА НАДЕЖ ЌЕ БИДЕ И НАША МАКЕДОНСКА НАДЕЖ" - МИШО КИТАНОВСКИ

зираат. Зашто, ова прашање како топузина им ги има врзано нозете - признавањето на националните права на Македонците во трите откинати делови од живото етничко - географско тело на Македонија. А, јас само се обидов да кажам нешто повеќе за Пиринскиот дел, поточно да ги извадам на светлината на денот сите оние документи и активности, кои од 1944 до 1948 година на национално - културен план ги имаа и ги уживаа Македонците под гордиот Пирин.

☀ Денес, во Бугарија, Македонците не се признати како нација, но Вие во спомнатата книга нè потсетувате на времињата кога беа признати. Зборувате и за неколку фази (од 1944 до 1948 и натаму) сè до крајот на деведесеттите години на XX век. Накратко, задржете се на карактеристиките на секоја фаза.

ВА КОЈА СО СЕБЕ

КИТАНОВСКИ: Во напливот на хистерии во плурализмот, за жал, се негираше целосно и сè што беше постигнато во тој (од)минат систем, кој се симна од историската сцена. Ама не е така - зашто македонската судбина и националното прашање во Бугарија е присутно во целиот XX век, поради тоа што таму се сјатија илјадници Македонци како бегалци (од Илинденското востание до размената на народ меѓу Бугарија и Грција и др.), од една и македонскиот народ во Пиринскиот дел, од друга страна. Далеку би нè одвело набројувањето на сè што е работено, но едно е сигурно: по победата на тогашната Отечествена Бугарија во 1944 година на чело со Горѓи Димитров за прв пат и на дело беше признато постоењето на македонскиот народ и нација за сите Македонци, без разлика каде живеат во Бугарија и постоењето на НР Македонија како држава. Тоа беше невиден успех на бугарските комунисти... Но, оваа историска победа ја извојуваа самите македонски комунисти под Пирин, зашто да не забораваме, тие на чело со храбриот македонски пирински партизан Иван Козаров, а малку подоцна и Никола Парачинов и други, уште летото 1941 година му покажаа на бугарскиот народ дека се тргнати во борба не само против фашизмот, туку и за национална слобода. Таа

порака Г. Димитров убаво ја сфати, а пиринските комунисти тоа децидно и неодложно го поставија на првата Обласна конференција на БРП(к) за Горноџумајската област (денес Благоевградска), која се одржа есента 1944 година. Во Резолуцијата од оваа конференција се определени насоките на дејствување, а тоа е неодложно подготвување на македонскиот народ под Пирин за конечно обединување со македонскиот народ од НР Македонија. Оваа фаза трае до 1948 година, односно до трагичната Резолуција на ИБ, со која Македонците во Пиринскиот дел изгубија буквално сè - од можноста на пописите да се искажуваат како Македонци по идентитет, до користењето на својот мајчин, македонски јазик во секојдневието и училиштата, издавањето книги на македонски литературен јазик, работата на театарот и др. Во оваа фаза се одржа историскиот Десетти проширен пленум на ЦК БРП(к), беа објавени резултатите од првиот попис извршен во Бугарија по Втората светска војна, во кој Македонците во Пиринскиот дел во населбите ги имаше од 75 до 95 проценти, а уште поголем беше процентот на учениците кој го утврди Обласната горноџумајска просветна инспекција, потоа во 1947 година се одржа Бледските средби во Словенија меѓу делегациите на двете партии и влади на тогашна Југославија и Бугарија и др. Тоа е тој т.н. Димитровски период, за кој малку се зборува или се пишува во соседна Бугарија, кој траеше до Резолуцијата на ИБ. Но, со доаѓањето на власт на Тодор Живков, сè ова беше негирано и забрането. Наспроти ова, треба да се рече дека точно тогаш Македонците не само во Пиринскиот дел, туку и низ цела Бугарија, буквално изгубија сè! Во наредните фази (од 1949 до 1956 година), беа направени некои зафати (на пример, вториот попис), но сè се заврши трагично за македонскиот народ под Пирин и за Македонците во Бугарија (беа укинати културно-уметничките друштва и др.).

☀ Би било интересно да ни кажете како почна остварувањето на националната и културно-просветна автономија на Пиринска Македонија, со отворањето на македонските книжарници, премиерните претстави на македонски јазик и воведувањето на македонскиот јазик и националната историја во основните и во средните училишта во Пиринска Македонија?

КИТАНОВСКИ: Тоа беше директно спроведување на историската Резолуција на Десеттиот проширен пленум на ЦК БРП(к) донесена на 9-10 август 1946 година. Во документот децидно е забележано дека на Македонците од Пирин-

ска Македонија им се признава нивниот национален македонски идентитет и за таа цел почнува да се остварува нивното барање - македонскиот литературен јазик и национална историја се воведуваат да се изучуваат како предмети во образованието, сè дотогаш додека тоа целосно не помине да се изведуваша на македонски литературен јазик, се отвораат книжарници "Македонска книга", во кои ќе се пласираат книги издадени во Скопје и на македонски јазик и весници, се отвора Обласен македонски национален театар во Горна Џумаја, чии претстави ќе се играат на македонски јазик, весникот "Пиринско дело" да добие македонски карактер и за почеток да почне со неколку страници, а потоа целосно да се премине на печатење на македонски јазик и др. Кога на ова ќе се додаде дека претходно е донесено ре-

СВЕЧЕНИОТ БРОЈ НА "ПИРИНСКО ДЕЛО" ПОСВЕТЕН НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД, 11 ОКТОМВРИ 1941 ГОДИНА ("ПИРИНСКО ДЕЛО", 6 ОКТОМВРИ 1947)

шение Обласната партиска организација за Пиринскиот дел да се преименува во Македонска партиска организација, која ќе се поврзе со КПМ, како и определбата што е можно побрзо да се крене границата која ги разделува Македонците под Пирин и уште максимално да се работи со народот за негово присоединување кон НР Македонија, тогаш е сосема разбирливо што остварувањето на националната и културно - просветна автономија доби своја конкретна реализација и таа беше дочекана и спроведувана со воодушевување од македонскиот народ во Пиринскиот дел. Но, да се разбереме, реализацијата на овие придобивки одеше со многу големи тешкотии, постоеја огромен број пречки и подметнувања, кочења и кодошења, страв кај поединци - Бугари, да не ги изгубат со децении стекнатите привилегии, но и конзервативни сфаќања наследени од минатото кај голем број бугарски комунисти да не се "истрчаат". Но, Г. Димитров во овие активности беше непоколеблив - инсистираше и бараше и покрај сите пречки и тешкотии

доследно да се спроведе начелото за национална рамноправност и признавање на македонската нација и уште смело додаваше дека не постојат три Македони, туку само една кон која треба да се обединат сите македонски делови и Македонци. Во едно такво зовриено, но исклучително значајно време, македонските пирински комунисти, меѓу кои и Асен Чаракчиев, Стојан Лисијски, Крсто Стојчев, Ѓорѓи Мадолев, Кирил Николов, Михаил Сматракалев (Ангел Жаров) и др., го оживотворија вечниот сон - беше отворена првата, а потоа се отворија уште две книжарници "Македонска книга", преку кои се пласираа повеќе од 100.000 македонски книги, во октомври 1947 година беше изведена првата премиера на македонски литературен јазик во Обласниот македонски народен театар во Горна Џумаја - драмата "Печалбари" од Антон Панов, и уште четири други премиери со стотина претстави, а веќе од почетокот на декември таа година почна наставата по двата предмета - македонски литературен јазик и македонска национална историја во повеќе од сто и педесет основни и средни училишта под Пирин. За оваа цел, Големото народно собрание на НР Бугарија, официјално на своите две седници донесе одлуки, со кои се бараат 93 учители од НРМ, за да ја изведуваат наставата по овие два предмета. Тоа се историски факти и од нив нема бегање. Би го додал и ова: покрај стотината македонски учители, кои изведуваа настава на македонски јазик и по многу други предмети за кои немаше доволно тамошни наставници, туку и одреден број ученици и студенти (повторно, со одобрение на двете влади), дојдоа да учат и да студираат за учители и за наставници во Скопје. Но, да се доречам: на фолклорниот фестивал кој во октомври 1947 година се одржа во Битола и во Штип, Македонија и македонскиот народ духовно се обединија, затоа што во градот под Пелистер настапија, покрај македонските фолклорни групи и пејачи од македонскиот дел под Албанија, а во градот под Исарот гостуваа и настапија повеќе фолклорни групи од Пиринскиот и од Егејскиот дел на Македонија, заедно со бројните македонски културно-уметнички друштва.

ПРЕД КНИЖАРНИЦАТА "МАКЕДОНСКА КНИГА" ВО ГОРНА ЏУМАЈА

☀ Сметам дека не се само овие активности во спомнатиот период, туку дека има уште многу други. Кои уште би ги истакнале?

КИТАНОВСКИ: Сакам да остане забележано дека основна мисла водилка на македонскиот народ од Пиринскиот дел беше заложбата што е можно побрзо да дојде до обединување, да се крене границата која го разделува македонскиот народ од двата дела. Македонците оттука максимално работеа и се искажаа и низ литературата во новоформиранитот Македонски литературен кружок "Никола Вапцаров", на бројните работни акции ширум областа, во стотината делегации кои тогаш ја посетија НР Македонија и се запознаа со нејзините огромни успеси, организираа фестивали под Пирин, а учениците подготвија стотина сидни весници на македонски јазик и изведоа илјадници приредби на мајчин, македонски јазик, испратија безброј текстови до "Пирински весник" во Скопје, илјадници писма до свои другарчиња во НР Македонија и др. Инаку, како резултат на заемната соработка дојде и посетата на Пиринскиот дел на македонските писатели: Димитар Митрев, Славко Јаневски, Ванчо Николески, Гого Ивановски и Лазо Каровски, кои на сите литературни читања беа дочекани со воодушевување. Еве уште два примера: на литературното читање во родното место на Н. Вапцаров - Банско, на кое присуствуваше и неговата мајка, таа толку многу се израдувала што долго ги прегрнувала македонските писатели и извикувала дека и нејзиниот Кољо се борел за слободна Македонија и за македонскиот народ, а на друго читање, една ученичка се качила на бината и пред публиката и писателите наизуст ја изрецитирала поемата Мице од В. Николески. Вакви примери има безброј.

☀ По паѓањето на режимот на Тодор Живков во Бугарија, Македонците наместо да добијат своја национална слобода и во Пиринскиот дел на Македонија, тие сè уште на пописите не можат да се изјаснат како Македонци, не можат да се ослободат од големобугарскиот

шовинизам, иако историските факти се сосема јасни. Како гледате на животот на тамошните Македонци и што е тоа што допрва треба да се случи?

КИТАНОВСКИ: Нема ништо ново да кажам, освен да повториам дека со децении, па и еден век и повеќе, бугарскиот народ беше максимално индоктриниран дека не постојат македонска нација и македонски народ, јазик и култура. На ова, илјадници бугарски научници и пропагандисти од секакви фели, богато заработуваа и удобно живееја, па оттука е сосема тешко веднаш да се искорени таа и таква свест, создавана кај бројните генерации. Таквите привилегии и денес поединци не сакаат да ги изгубат, па оттука доаѓаат и оние неконтролирани и недолични изјави преполни со злоба и завист упатени против македонската нација и народ. А, познато е: колку клинецот повеќе го удираш по глава, толку тој ти пружа поголем отпор. На ова се надоврзува и нерегистрирането на политички партии на Македонците во Пиринскиот дел, независно од сите напори вложени од ОМО Илинден и ОМО Илинден Пирин, независно од прекрасните книги на Георги Радуге, Сариса Паиса, поетската книга на Костадин Каратанчев, весникот "Народна волја" и др. Целиот тој отпор и негирање еден ден ќе бидат прав и pepел, зашто на наша страна се историјата и вистината. Што се однесува до животот на македонскиот народ во Пиринскиот дел, тој сè уште е "под контрола", но пукаат шабовите на бугарската со децении спроведувана денационализација и асимилација на овој дел, а тоа убаво го знаат новите генерации, освен оние кои сè уште се удавени во минатите векови и национализам, кои заедно со нас се упатени кон обединета и демократска Европа. Инаку, повторно ќе повториам, и натаму ќе продолжат притисоците од надминатите, но присутни големобугарски елементи, кои на семој начини ќе ја сопираат афирмацијата на македонскиот народ под Пирин и на Македонците во Бугарија (што заедно ги има повеќе од три милиони), за да не ги изгубат своите, за жал, на антимакедонска основа стекнати и поттикнувани привилегии од одделни центри, кои на Балканот не сакаат да има мир и заемна соработка и напредок. Оттука, членството на Бугарија во ЕУ да се надеваме дека ќе биде огромен исчекор кон трајното признавање на македонскиот народ и давањето на сите права, кои произлегуваат од европските демократски закони. Далеку сум од умот да верувам дека сè ова ќе оди лесно, но нели надежта последна умира, а кај сите нас, убеден сум дека европската надеж ќе биде и наша македонска надеж... И иднина.

СЦЕНА ОД ПРЕТСТАВАТА "МАЛОГРАГАНИ" ОД МАКСИМ ГОРКИ ИЗВЕДЕНА КАКО ПОСЛЕДНА ПРЕМИЕРА